

5. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / За ред. А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.
6. Соціальні служби родині: Розвиток нових підходів в Україні / За ред. І. М. Григи, Т. В. Семигіної. – К.: ДЦССМ, 2003. – 86 с.

Соляник М. Г.

ПРИЙОМНА СІМ'Я ЯК ОДНА З ФОРМ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСТКОГО ПІКЛУВАННЯ

У Конвенції ООН про права дитини, яку Україна ратифікувала в 1991 році, в ст. 20 наголошено на важливість зростання та виховання дитини в сімейному оточенні. У квітні 2001 року прийнято Закон України “Про охорону дитинства”, в якому встановлено основні засади державної політики у сфері захисту прав дитини як фундаментальної частини людських прав. Саме в цьому Законі визначено поняття “дитина-сирота”, “безпритульні діти”, “прийомна сім'я” тощо; зафіксовано право кожної дитини на проживання в сім'ї [5].

Якщо виховання в рідній сім'ї неможливе, то, згідно зі ст. 52 Конституції України, обов'язок щодо виховання й утримання дитини бере на себе держава. Держава делегує функції з утримання й виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, відповідним закладам й виділяє необхідні на це кошти.

В Україні юридично закріпленими формами утримання та виховання дітей є такі:

- біологічна сім'я як найбільш природна форма зростання дитини;
- сім'ї усиновителів, які юридично прирівняні до біологічної сім'ї;
- сім'ї опікунів і піклувальників;
- прийомні сім'ї;
- дитячі будинки сімейного типу;
- міжнародне усиновлення;
- державне утримання: заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Починаючи з 1998 року, в Україні формується і розвивається новий соціальний інститут сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – прийомна сім'я.

Прийомна сім'я – сім'я або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, що добровільно за плату взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [2].

Особливість прийомної сім'ї перед існуючими формами сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, проявляється в здійсненні соціального супроводу. Поряд із функцією підтримки прийомних батьків, прийомних дітей соціальний супровід передбачає контроль за умовами розвитку і виховання дитини, виявлення недоліків і проблем у вихованні дитини.

Інша особливість прийомної сім'ї – забезпечення матеріального утримання прийомної дитини з боку держави [6].

Також до особливостей прийомної сім'ї як альтернативної форми сімейного влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, відноситься те, що:

– дитина, яка виховується в прийомній сім'ї, не позбавляється статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, за нею залишаються всі пільги, передбачені законодавством для таких категорій дітей;

– кандидати в прийомні батьки обов'язково проходять курс підготовки, розрахований на осмислення батьками проблем, пов'язаних з приходом в сім'ю нового вихованця, опанування соціального статусу;

– сім'я отримує статус "прийомної" на підставі рішення місцевого органу виконавчої влади, між прийомними батьками й органом, який приймає рішення про створення прийомної сім'ї, укладається договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї на виховання та спільне проживання, який визначає права й обов'язки обох сторін [1].

За даними Департаменту з усиновлення та захисту прав дитини України, протягом 2007 року планувалося створити понад 1000 прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, влаштувати в них 1943 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

За даними моніторингу, який здійснюється відповідно до наказу Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини від 18.09.2007 № 75 "Про здійснення моніторингу влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї", станом на 07.12.2007 року фактично влаштовано у такі сім'ї 1959 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, із 1943 дітей, запланованих влаштувати.

Вперше в Україні перевищено прогнозовані показники влаштування дітей у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу.

У 12 регіонах (Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Кіровоградська, Одеська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернігівська, Черкаська) прогнозовані показники влаштування дітей у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу перевиконані.

У 2007 році здійснювалось постійне супроводження діяльності 259 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховується 1669 дітей, а у 2006 році ці показника

були нижчими – 183 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховувалося 1188 дітей.

Якщо говорити про прийомну сім'ю, то у 2007 році здійснювалось постійне супроводження 1117 прийомних сімей, в які влаштовано – 1748 дітей, ці показники у порівнянні з 2006 роком збільшилися на великий відсоток, у 2006 році створено 309 прийомних сімей, в яких виховувалося і утримувалося 471 прийомна дитина.

Протягом I півріччя 2007 року 803 дитини реалізували своє право на виховання в сім'ї. Станом на 01.07.07 в сім'ї було влаштовано в сімейні форми виховання 3417 дітей.

У 2007 році запроваджено єдиний електронний банк даних на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. В ньому станом на 01.07.07 на обліку 70122 дитини, з них 22937 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, 47212 дітей у складних життєвих обставинах.

Протягом I кварталу 2007 року до центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з питань створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу звернулося 909 сімей. Пройшли навчання та отримали рекомендацію на створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу 398 сімей. Під соціальним супроводом перебувають 848 прийомних сімей, у яких виховується 1356 прийомних дітей та 239 будинків сімейного типу, в яких перебуває 1538 дітей-вихованців.

Отже, ми бачимо, що у суспільстві відбуваються зміни ставлення до проблем дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, про що свідчить збільшення кількості створених прийомних сімей.

На сьогодні відбуваються зміни щодо дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу на державному рівні. Приймається ряд законодавчих актів, які спрямовані на підтримку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, підтримку сімейних форм виховання таких дітей. Крім цього 2008 рік проголошено роком національного усиновлення та інших форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (Указ президента України від 11 грудня 2007 року № 1205/2007 “Про проведення в Україні у 2008 році Року підтримки національного усиновлення та інших форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”).

Також затверджено Державну цільову програму розвитку національного усиновлення дітей в Україні “Кожній дитині – власну родину” на 2006 – 2016 роки.

Проводиться ряд заходів, спрямованих звернути увагу на прийомну сім'ю як одну з форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

У 2007 році Міністерством України у справах дітей, сім'ї та молоді проведено I Міжнародний семінар по питанням розвитку сімейних форм виховання дітей-сиріт та

дітей, позбавлених батьківського піклування. Головною метою якого було обговорення країнами (Болгарія, Молдова, Україна, Беларусь, Румунія та США) проблеми трансформації державної системи опіки в країнах, проблеми та пріоритети переходу до сімейних форм виховання.

Проводиться ряд конференцій, де піднімаються питання функціонування прийомної сім'ї як форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; про необхідність створення прийомних сімей, "професійних" прийомних сімей, прийомних сімей "швидкого реагування", прийомних сімей для дітей з обмеженими функціональними можливостями та ВІЛ-інфікованих дітей; про вдосконалення сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; про навчання та підвищення кваліфікації прийомних батьків та батьків-вихователів; про реформування державної системи опіки тощо.

Також в Україні у цьому напрямі працюють ряд неурядових та міжнародних організацій – це Благодійний фонд "Надія та житло для дитини", фонд "Благополуччя дітей", HoltInternational з програмою "Родина для дитини", ЮНІСЕФ та інші.

Досвід роботи показав ряд проблем, не вирішених питань в створенні та функціонуванні інституту прийомної сім'ї. На сьогодні існує проблема взаємовідбору дітей і сім'ї, також не вирішеним є підготовка дитини до входження у прийомну сім'ю, розробка комплексної оцінки потреб дитини при влаштуванні її в сім'ю.

Отже, ці питання є актуальними для нашого суспільства і потребують подальшого вирішення, роботи у даному напрямі державної політики.

Л і т е р а т у р а :

1. Державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2005 року. – К.: Державний ін-т розвитку сім'ї та молоді, 2006. – С. 70-80.
2. Збірник нормативно-правових актів з питань діяльності спеціалізованих закладів і формувань у сфері соціальної підтримки сім'ї, дітей та молоді / Леонтєва Л. Є., Вакуленко О. В. – К., 2007. – С. 106-115.
3. Робота з дитиною у прийомній сім'ї. Методичний посібник. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – 188 с.
4. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – С. 316-319.
5. Соціальна педагогіка: теорія і технології: Підручник / За заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – К.: Центр учбової літератури, 2006. – С. 189-203.
6. Соціальна педагогіка. Підручник / За ред. проф. Капської А. Й. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С. 293-310.